

ТЕМА 3.4. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЧОЇ СТРУКТУРИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Основна організаційно-правова форма підприємництва – це підприємство. Підприємством називається самостійний господарюючий суб'єкт з правами юридичної особи, створений і зареєстрований в установленому порядку для виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг в цілях задоволення суспільних потреб і отримання прибутку.

3.4.1. Класифікація промислових підприємств

Кожне підприємство відрізняється від багатьох інших продукцією, що випускається, характером виробництва, масштабом, місцем розміщення, ступенем кооперації тощо. Підприємства класифікують за такими ознаками:

- 1) галузевою приналежністю: оброблювальні та добувні;
- 2) розміром: великі, середні та малі;
- 3) ступенем охоплення різних стадій виробництва: підприємства, на яких виконується одна стадія виробництва, підприємства, які в тій чи іншій мірі є комплексними (вони охоплюють усі або багато стадій виробництва);
- 4) ступенем спеціалізації і масштабами виробництва: спеціалізовані, універсальні та змішані. До спеціалізованих належать підприємства, що випускають обмежену номенклатуру продукції, де за кожним робочим місцем закріплюється незначна кількість видів робіт; до універсальних – підприємства, що виготовляють різноманітну продукцію, де на кожному робочому місці виконуються різнотипні роботи; змішані підприємства складають проміжну групу між спеціалізованими й універсальними;
- 5) методами організації виробничого процесу: групи підприємств, в кожній з яких переважають потоковий, партійний і одиничний методи організації виробничого процесу.

Під час класифікації підприємство відносять до тієї чи іншої групи, виходячи з ознак його основних, провідних частин, що визначають профіль і загальні організаційні риси.

3.4.2. Поняття виробничої структури підприємства

Кожне підприємство складається з підрозділів. Структура виробничих ланок, а також підрозділів з управління підприємством і з обслуговування працівників, їх кількість, величина та співвідношення за розміром зайнятих площ, чисельністю працівників і пропускною спроможністю є загальною характеристикою підприємства.

Виробнича структура є частиною загальної структури підприємства. Виробничою структурою промислового підприємства прийнято називати склад основних і допоміжних цехів, обслуговуючих господарств

виробничого призначення, а також форми їх виробничих зв'язків. Виробничу структуру формують, перш за все, під час проектування нових і реконструкції діючих підприємств і цехів. Проте вона не є постійною і удосконалюється в зв'язку зі змінами в номенклатурі та кількості продукції, що випускається, техніці, технології та організації виробництва.

Виробнича структура підприємств відрізняється значною різноманітністю і залежить від сукупності таких основних чинників:

- характеру продукції та технології її виготовлення;
- масштабу виробництва, рівня і форми спеціалізації підприємства та його кооперації з іншими підприємствами.

Характер продукції та технологія її виготовлення, а також масштаб виробництва визначають конкретну номенклатуру цехів і обслуговуючих господарств виробничого призначення.

Вибір найкращих варіантів виробничої структури підприємства здійснюється:

- на основі вивчення і узагальнення досвіду роботи існуючих підприємств, проведення аналізу виробничих структур;
- на підставі порівняльної економічної ефективності різних варіантів виробничих структур і подальшого вибору кращого з них;
- методом математичного моделювання.

3.4.3. Характеристика основних виробничих ланок

Первинною ланкою організації процесу виробництва є робоче місце. Робочим місцем називається частина виробничої площі, де робітник або група робітників виконують окрему операцію з виготовлення продукції або обслуговування процесу виробництва, використовуючи при цьому відповідне устаткування та технічне оснащення.

Характер і особливості робочого місця багато в чому залежать від виробничої структури. Воно може бути:

- простим, коли один робітник обслуговує одну одиницю устаткування;
- багатостатним, у разі обслуговування одним робітником декількох одиниць устаткування;
- колективним, коли група працівників обслуговує один агрегат.

З підвищенням рівня технічної оснащеності виробництва робоче місце ускладнюється; починають переважати комплексні робочі місця, основу яких становить складна система машин і механізмів, а функція робітників зводиться до обслуговування машин та контролю за ходом виробництва.

Групи робочих місць об'єднуються у виробничі дільниці, де реалізується локальна закінчена частина виробничого процесу або виготовлення частини (деталі, вузла) готового продукту, або виконання окремої стадії технологічного процесу. Технологія, кількість дільниць і виробничі зв'язки між ними формують більші виробничі підрозділи (цехи) і структуру підприємства в цілому.

Однотипні або об'єднані між собою технологічними зв'язками дільниці утворюють виробничі цехи. В цеху виготовляється закінчена частина продукту або повністю провадиться якась стадія технологічного процесу. Продукт цеху може бути використаний як на підприємстві, так і поза ним. На великих підприємствах цехи об'єднуються в крупніші виробничі структури – корпуси.

Таким чином, цех – це виробничий адміністративно відособлений підрозділ підприємства, в якому виготовляється продукція (її частина) або виконується певна стадія виробництва, в результаті якої створюється напівфабрикат, що використовується на даному та інших підприємствах.

Значна кількість дрібних і середніх підприємств побудована за безцеховою структурою; у таких випадках підприємство складається безпосередньо з виробничих дільниць.

В основу організації цехів може бути покладена технологічна або наочна форма спеціалізації.

За технологічної форми цехи спеціалізуються на виконанні певних технологічних процесів. У таких цехах виготовляється вся номенклатура заготовок і деталей або збирають всі вироби, що випускаються підприємством. Технологічна спеціалізація цехів ускладнює внутрішньозаводську кооперацію та обмежує відповідальність керівників цехів, адже вони спостерігають за виконанням лише певної частини виробничого процесу.

Організація основних цехів за технологічним принципом характерна для підприємств одиничного і дрібносерійного типів виробництва, що випускають різноманітну та нестійку номенклатуру виробів.

За наочної форми цехи можуть спеціалізуватися на виготовленні одного виробу, декількох однорідних виробів, певної групи складальних одиниць або деталей. Вибір того або іншого типу наочної спеціалізації цехів визначається обсягом виробництва та завантаженням устаткування і робітників.

У цехах з наочною спеціалізацією, зазвичай, здійснюється закінчений (замкнутий) цикл виробництва продукції. Тому такі цехи часто називають наочно-замкнутими. Замкнутий цикл виробництва досягається під час поєднання в одному і тому ж цеху споріднених технологічних процесів.

Наочний принцип спеціалізації цехів характерний для підприємств серійного і масового типів виробництва. Необхідно мати на увазі, що практично на будь-якому підприємстві є цехи, спеціалізовані як за наочним, так і за технологічним принципом.

Наочна форма спеціалізації цехів має наступні переваги порівняно з технологічною:

- скорочується та спрощується внутрішньозаводська кооперація;
- підвищується відповідальність керівників цехів за кінцевий результат виготовлення готової продукції у встановлені терміни, в заданій кількості і відповідної якості;

- створюються сприятливіші умови для впровадження потокових методів виробництва, комплексної автоматизації і механізації виробничих процесів;
- скорочується тривалість виробничого циклу виготовлення виробів;
- спрощується планування виробництва.

В цілому, в складі підприємства можна виділити такі шість груп структурних підрозділів:

- 1) основні цехи;
- 2) допоміжні цехи;
- 3) обслуговуючі цехи та господарства виробничого призначення;
- 4) служби управління;
- 5) служби охорони;
- 6) господарства та установи з обслуговування робітників та інфраструктур.